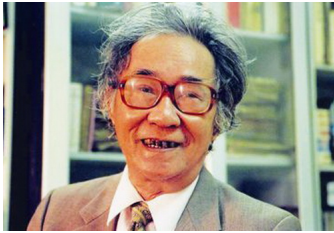

Thầy chủ nhiệm đầu tiên của bộ môn Ngôn ngữ học

□

□

Nhiều cán bộ giảng dạy của khoa Ngữ Văn ĐHQG Hà Nội trước đây thuộc lớp ngoài 60 nhớ tôi đầu tiên Ông là “Thầy Phan Ngọc” tuy vào ngành năm học 1956, ông chưa bao giờ “lên lớp” để giảng dạy một giờ nào cho chúng tôi. Chỉ khi được cử làm “cán bộ giảng dạy” của khoa, chúng tôi mới biết được thầy Phan Ngọc lúc này đang là nhân viên của khoa và nhiệm vụ là “tư liệu viên” của phòng tư liệu.

Tuy vậy, nhờ ngỏ ý xin thầy vào làm việc ở phòng tư liệu, lớp cán bộ trẻ chúng tôi mới tìm cách gần thầy để nghe thầy nói chuyện chuyên môn. Nhờ câu chuyện mà thầy nói thuộc dòng “bách khoa toàn thư” nên nghe thật cuốn hút và thật hấp dẫn đối với chúng tôi lúc bấy giờ. Về sau, bản thân tôi mới biết được trước đó thầy cũng vẫn là “cán bộ giảng dạy” của khoa, nhưng do có một chuyện gì gì đó nên thầy (cùng với thầy Cao Xuân Hạo) phải chuyển sang làm “tư liệu viên” mà không được đứng giảng ở lớp nữa. Dần dần, chúng tôi cũng biết thầy chính là Nhà Thành, một dịch giả nổi tiếng thời đó. Và mãi đến tận những năm 2000 sau này, khi có nhiệm vụ tìm hiểu về lịch sử ngành Ngôn ngữ học của khoa Ngữ Văn nói riêng và của trường ĐHQG Hà Nội nói chung, tôi mới biết thầy chính là vị Chủ nhiệm Bộ môn Ngôn ngữ học đầu tiên (trong 02 năm) của khoa Ngữ Văn khi trường ĐHQG Hà Nội được thành lập vào năm 1956.

Có lẽ những điều tôi vừa kể về vị thầy Phan Ngọc như trên cũng có thể chỉ có một vài người biết như tôi trước đây. Còn thời gian về sau, từ năm 1980 trở đi, khi thầy chuyển về làm việc tại Viện nghiên cứu Đông Nam Á thuộc [Viện Khoa học Xã hội Việt Nam](#) do Giáo sư Phạm Đức Dương phụ trách thì vị thầy của thầy là “chuyên viên cao cấp”. Nhờ công trình nghiên cứu mà thầy xuất bản vào thời gian này như “Tiếp xúc ngôn ngữ ở Đông Nam Á” năm 1983, “Tìm hiểu phong cách Nguyễn Du trong Truyện Kiều” năm 1985, “Văn hóa Việt Nam, cách tiếp cận mới” năm 1994, “Bản sắc văn hóa Việt Nam” năm 1998, “Thuyết văn hóa học - Văn học bằng ngôn ngữ học” năm 2000 và nhiều công trình khác nữa đã được cử hành nghi thức đón nhận. Năm

[2000](#)

, trong suốt những công trình đó, có hai công trình đã được Nhà nước Việt Nam tặng [Giải thưởng Nhà nước](#); ngoài ra còn có nhiều công trình về khoa học và công nghệ.

Đối với bản thân, tôi có một vài kỷ niệm đi theo suốt đời mình về thầy Phan Ngọc. Ở đây, chỉ xin kể lại một kỷ niệm gần đây về kiến thức sâu rộng và sự nhiệt huyết của thầy đối với ngôn ngữ học Việt Nam. Vào năm 1979, tôi vào học khóa đầu tiên đào tạo Phó Tiến sĩ (nay là Tiến sĩ) của trường Đại học Tổng hợp Hà Nội. Có một tập thể gồm ba Giáo sư hướng dẫn cho tôi làm Nghiên cứu sinh, trong đó Giáo sư Nguyễn Tài Cẩn là Giáo sư phụ trách chung và chịu trách nhiệm hướng dẫn luận án. Do đề tài luận án của tôi có liên quan đến phonetics âm học nên Giáo sư Nguyễn Tài Cẩn yêu cầu tôi “tìm số” với nhiệt huyết, trong đó có thầy Phan Ngọc để học hỏi thêm về lĩnh vực này. Vì thế, tôi đã không biết bao nhiêu lần đến căn nhà số 15 (hay 25 giờ đó) phố Bùi Thị Xuân để học hỏi và làm việc với thầy trong công trình của H. Maspero mà thầy là người đi chỉ đạo tiếng Pháp bên dưới chóp tay phòng làm việc của khoa Ngữ Văn. Hồi ấy, để đưa học sinh về nhà, tài liệu viết bằng tiếng Việt hầu như chưa có; thầy Phan Ngọc đã tận tình và say sưa cho tôi nhiệt độ đi tìm hiểu trong công trình của H. Maspero. Có lẽ, nếu không có sự giúp đỡ tận tình của thầy, việc viết luận án có liên quan đến phonetics tiếng Việt của tôi hồi ấy cũng sẽ gặp khó khăn đến mức nào.

Rồi mãi đến năm 2011, tôi lại một lần nữa có dịp đến thăm thầy. Hôm đó là ngày 19/11, sau khi khoa Ngôn ngữ học tổ chức xong buổi họp mặt chúc mừng các thầy cô của khoa, tôi đến gặp PGS.TS Nguyễn Văn Chính, khi đó là Phó Chủ nhiệm khoa Ngôn ngữ học, lái xe cho tôi đến thăm thầy Ngọc. Hôm đó, sau khi uống nước và thăm hỏi sức khỏe của thầy và cô, nhận thấy thầy có vẻ vui lòng nên tôi liền mạnh dạn thưa với thầy rằng:

- Thưa thầy, lâu rồi chúng em lại một lần nữa có dịp đến thăm thầy. Chúng em có một vài “giai thoại” liên quan đến thầy muốn kể cho thầy và cô cho biết rõ hơn ngành.

Thầy cười và hỏi tôi:

- Kể thôi. Nghe có chuyện gì mà các ông tò mò muốn biết vậy?

- Thưa thầy, em xin hỏi thầy một vài câu chuyện liên quan đến thầy mà chúng em nghe mọi người kể nghe chưa biết thực hư thế nào. Nghe thầy biết đấy, Bộ môn Ngôn ngữ học trước đây của

trầu ng trầu ng Đầi hầc Tầu ng hầp Hà Nầi có nhầu “đầ nhân” vầ ngoầi ngầ nhầ thầ y, thầ y Hầ o, thầ y Cầ n v.v. Hầ u thầ bầ n em kính phầ c thầ y vầ khầ năng sầ đầ ng nhầ ng ngoầi ngầ mà thầ y đầ biầ t. Ngoài chầ Hán và tiầ ng Pháp là nhầ ng ngôn ngữ thầ y đầ c hầ c trầ ng, các tiầ ng khác nhầ Nga, Anh, Ý, Hy Lầ p, Đầ c là do thầ y tầ hầ c. Vầ y thầ y tầ hầ c nhầ thầ nào đầ có đầ c kầ t quầ nhầ thầ y đầ có?

- À, Nói rầ ng tầ hầ c cũng đầ ng mà cũng khồ ng hầ n nhầ thầ . Đầ là nhầ sầ “chầ bầ o” cầ a ông cầ cha mình đầ. Chầ là hầi ông cầ làm viầ cầ Huầ , thay vì cho mình vào trầ ng Quầ c hầ c, cầ gầ i mình vào hầ c thêm trầ ng “Dồ ng”ầ đầ y. Theo cầ , hầ c trầ ng Đồ ng mầi có đầ u kiầ n hầ c tiầ ng Latinh. Là dân ngôn ngữ hầ c lầ ch sầ thì chầ c ông biầ t tiầ ng Latinh quan trầ ng nhầ thầ nào đầ i vầ i các ngôn ngữ phầ ng Tây. Nhầ bầ y năm theo hầ c tiầ ng Latinh trong trầ ng “Dồ ng”ầ Huầ , sau này cùng vầ i nhầ ng hiầ u biầ t vầ ngôn ngữ hầ c, mình mầi có đầ u kiầ n đầ “tầ hầ c” nhầ ng tiầ ng mà mình khồ ng đầ c đầ yầ nhà trầ ng. Chầ khóa đầ mình sầ đầ ng các ngôn ngữ khác nhau thuầ c gầ c Latinh là nhầ thầ đầ y ôngầ .

- Nhầ ng tiầ ng Latinh khồ hầ c lầ m phầ i khồ ng thầ y?

- Khồ , nhầ ng khồ cũng phầ i hầ c vì ngoầi ngầ là “chầ khóa” đầ mầ cầ a vào thầ giầ i. Ông cầ nhà mình đầ chầ n và chầ đầ n đầ mình phầ n đầ u mà.

Nghe thầ y giầ i thầ đầ u đầ , chúng tôi hiầ u ra khầ năng ngoầi ngầ cầ a thầ y là có lý do và cũng nhầ vào sầ cầ gầ ng cầ a bầ n thân thầ y. Rầ i tôi tiầ p tầ c hầ i thầ y đầ u bầ khoẩ khác:

- Thầ a thầ y, chúng em biầ t tên hiầ u và cũng là tên thầ y dùng trong mầ t vài vầ n bầ n đầ ch thuầ t là Nhầ Thành. Nghe đầ u, tên Nhầ Thành đầ gầ n vầ i tên Ngầ c cầ a thầ y tầ o thành mầ t ý nghĩa gì đầ sầ cầ m?

- Tôi xin nói vầ i ông là tên Nhầ Thành mà tôi dùng là tên ông cầ nhà tôi đầ t cho chầ khồ ng phầ i là do tôi lầ a chầ n. Chầ c là khi lầ a chầ n tên hiầ u này cho tôi dùng, ông cầ đầ ngầ m nhầ c nhầ tôi. Tên gầ i đầ là mầ t cách rút gầ n câu nói có “đầ n tích” cầ a ngầ i xầ a dùng đầ khuyề n bầ o. Tôi dùng tên gầ iầ y là đầ vầ ng theo lầ i ông cầ rầ n đầ y mình.

□
□
□
□
” (

Phú quý phúc tr ch, thiên h u ngô chi sinh dã; B n t n u thích, dung ng c nh vu thành dã
"Giàu sang phúc m là tr i h u v i cu c s ng c a ta; Nghèo hèn lo bu n là đ rên dĩa ta
nên ng c"). V y là tên hi u Nh Thành mà c Phan Võ ch n cho th y Phan Ng c đã nói
lên t t c nh ng “đ c m t” trong cu c đ i c a th y. Và trong cu c đ i th c, th y Phan Ng c đã
v t qua đ c t t c s “B n t n u thích” đ “nh vu thành ng c” v y.

Hôm 29.05.2015 v a r i, khi g ng đ ng s 19 Lê Thánh Tông đ m ng sinh nh t l n th
80 c a Giáo s Hà Minh Đ c, anh Tr n Hinh cho bi t t tr ng đ ang mu n anh vi t nh ng k
ni m v th y Phan Ng c, nh ng nh ng gì anh bi t v th y thì cũng đã vi t r i. Anh mong “dân
ngôn ngữ” nh tôi n u có bi t gì thêm v th y thì vi t cho nhà tr ng đi. Thú th c là vi c vi t v
nh ng k ni m đ i v i các th y cô, k khoa Ng Văn cũ c a chúng tôi có nhi u ng i v a bi t r t
nhi u v a vi t r t tài hoa; còn tôi bi t thì ít mà l i không có khi u đ vi t. Nh có m t vài k
ni m nh trên v th y Phan Ng c nên tôi cũng xin ghi l i đôi dòng nh th đ chúc m ng sinh
nh t l n th 90 c a th y.

Hà N i, ngày 04 tháng 06 năm 2015

TAGS:

Tác gi : Tr n Trí Dối ; xu t b n: 10/06/2015 03:50